

Kokkuvõtte teemal: Sülemlemine ja selle vältimine.

**Aeg ja koht: Karksi-Nuia Aianduse ja Mesindusseltsi õppe- ja teabepäev
Karksi vald, Polli-Järve talu mesilas, 21.05.2011.a.**

Lektor: Antu Rohtla, Lektorileping PR-7-1.4-55

Sülemlemine on mesilasperede loomulik paljunemisviis. Selle vastu võitlemine või katsed sellest hoidumiseks on põhimõtteliselt teatud mõttes vägivald mesilaspere kallal.

Erineva intensiivsusega väljenduv sülemlemistung on kõigepealt pärilik ja selle vastu vägivaldsete vahenditega võitlemine jääb lõppkokkuvõttes vähetulemuslikuks. Aegade jooksul on Eestisse sisse toodud mitmeid lõunapoolse päritoluga mesilassasse, kes on üsna tugevasti mõjutanud ka meie mesilaste pärilikke omadusi, sealhulgas ka sülemlemistungi. Üldiselt peab silmas pidama seda, et karmides looduslikes tingimustes väljakujunenud mesilassid on üldiselt sülemlemiskainemad (annavad vähem sülemeid) ja soodsamates looduslikes tingimustes väljakujunenud rassid kalduvad kergemini sülemlema ja võivad seda suve jooksul teha mitu korda.

Peale pärilikkuse mõjutavad mesilasperede paljunemistungi veel korjema rikkus (viletsamatel korjealadel kipuvad pered rohkem sülemlema) ja ka mesilasperede tihedus ruutkilomeetril. Meie Vabariigi korjetaimestikku ja selle produktiivsust arvestades võiks meil pidada keskmiselt 4-5 mesilasperet ruutkilomeetri kohta. Kui arvestada veel sellega, et mesilase produktiivne lennukaugus on piiratud (1-2 kilomeetriga), siis ei tohiks ühes punktis pidada üle 20-25 pere. Liiga suur perede tihedus ja ebasoodsad korjeolud soodustavad sülemlemismeeleolu tekkimist. Samuti on sülemlemismeeleolu tekkimine tingitud mõnikord ka mõnede parasitaarhaiguste (varroatoos) levikust mesilas. Parasiitidega nakatunud mesilaspere püüab ennast puhastada parasiitidest sülemlemise teel. Nagu tähelepanekud on näidanud, ongi sülemid suhteliselt lestavabad ja arenevad esialgu jõudsasti.

Sülemlemise ärahoidmiseks on mitmeid võtteid ja meetodeid, mille efektiivsus on väga erinev. Kõige enamlevinud viis on kärjepõhjade asetamine haudmeraamide vahele. Paraku ei hoiu see sülemlemist ära, vaid lükkab seda ainult edasi. Peale selle avaldab mesilaste pesa selline lõhkumine negatiivset mõju pere bioloogilisele tasakaalule ja pesa bioloogilisele terviklikkusele.

Väga levinud võttena on kasutusel ka juba mesilaste poolt ehitatud emakuppude hävitamine. Ka see võtte ei anna loodetud tulemusi, sest juba sülemlemismeeleolus pere taastab hävitatud emakupud mõne päeva jooksul ja sülemleb ikkagi.

Kui peres on juba tekkinud sülemlemismeeleolu on otstarbekam seda ära kasutada, sest kõigile mesinikele on teada sülemi suur töövõime nii kargede ehitamisel, kui ka saagi kogumisel. Hoopis vähem aga teatakse seda, et kui sülemlema peres hakkab munema noor ema, on selle pere töövõime ligi 4 korda suurem, kui peredel, kus loomupärast emade uuenemist ei toimunud. Seega töötab loomulikult teel uue ema saanud pere mõnda aega nagu sülem (tavaliselt 7-8 päeva peale noore ema munemahakkamist). Kui see langeb kokku ka rikkaliku korjega loodusest, võib saada korraliku meesaagi.

Kui peres on juba tekkinud sülemlemismeeleolu ei pea mitte hakkama emakuppe hävitama, ning kui pesas on juba emakupud, kuhu on munetud, tuleb perest eemaldada vana ema. Vana ema paigutatakse korpustarudes 2-3 haudmeraami ja 5-6 ülesehitatud kärjega eraldi korpusesse, vanasse pesa jäetakse üks enamarenenud emakupp, pesakorpus kaetakse emaeraldusvõrega, selle peale asetatakse korpus mõnede ülesehitatud kargedega ja kärjepõhjadega, selle peale

omakorda emaeraldusvõre ja kolmanda korpusena vana emaga korpus. Alt üles tõusev soe õhk soodustab üleval haudme kasvatamist ja pere loomulikus arengus ei teki seisakut. Vahepealne korpus etendab nii isolaatori kui ka mee panipaiga rolli. Kui alumise korpuse lennuavast hakkavad sisenema töomesilased õietolmuga, on see märgiks, et all on koorunud noor ema ning on alanud haudme kasvatamine. Nüüd tuleb vahele asetada veel üks tühi korpus (soovitavalt I ja II korpuse vahele), et ära kasutada ema vahetusest tekkinud suurt tööindu. Vaheleasetatav korpus võib olla täidetud 2/3 ulatuses kärjepõhjaga.

Kaks ema töötavad ühes tarus kuni meevõtmiseni ja pesade koondamiseni. Kui sellisel teel emadevahetus ebaõnnestus (noor ema ei paarunud) on ülemises korpuses alles vana ema, ning peale meevõtmist eemaldatakse emaeraldusvõred ja vana emaga korpus asetatakse alla ja sellest saab edaspidi talvituskorpus.

Kui aga all noore ema paarumine õnnestus, tuleb otsustada, kas vana emaga pere jätta iseseisvaks pereks või siis emaeraldusvõrede eemaldamisega kaks sisuliselt iseseisvat peret ühendatakse. Selliste perede ühendamine tavaliselt mingeid komplikatsioone esile ei kutsu, sest pered on nagunii töötanud koos ja neil on üks lõhn. Kui kardetakse perede ühendamisest tekkivaid komplikatsioone, võib ülemisest korpusest vana ema üles otsida ja selle eemaldada. Seejärel võib eemaldada kõik emaeraldusvõred ja pered lihtsalt kokku lasta. Teatud raskusi ja ebakindlust võib tekitada selliste perede sügisene koondamine, sest mesilasi on palju ja esimesel pilgul tundub, et nad ei mahu ära ühte korpusesse. Paraku aga on lugu nii, et suuremas osas on tegemist vanade lennumesilastega, kelle arv kahaneb üsna kiiresti juba 2-3 nädala jooksul.

Lamavtarude puhul on tehnoloogia põhimõtteliselt sama. Vana ema koos 2-3 raami haudmega tõstetakse bioloogilise vahelaua taha, sinna lisatakse veel 2-3 värskelt ülesehitatud karge, peast likvideeritakse kõik emakupud peale ühe ning kõik kulgeb loomulikku rada mööda. Kui noor ema on munema hakanud, tuleb raame juurde anda või asetada peale magasin. Siinjuures tuleb silmas pidada seda, et magasin tuleb pesast eraldada emaeraldusvõrega, või kasutada magasinis sügavamate kannudega kargi, vastasel juhul on noor ema väga kiire minema just magasinini ja alustama seal munemist.

Kui ei soovita perede arvu suurendada, võib sülemlemakippuvaid peresid kasutada teiste nõrgemate perede järeleaitamiseks. Selleks tuleb ära vahetada nõrga ja sülemlema kippuva pere asukohad. Kõigepealt otsitakse nõrgast perest üles ema ja see pannakse kattepuuri alla. Taru aga viiakse sülemlema kippuva pere asukohale. Sülemlema kippuv pere aga nõrga pere asukohale. Asukohtade vahetamise peaks läbi viima hommikupoole, sest siis on korjelt naasvate lennumesilaste meepõied nektariga täidetud ja nad võetakse meelsamini teise perre vastu.

Tugev pere kaotab peaaegu kõik oma lennumesilased, kuid säilitab haudme ja tarumesilased ja saab asemele nõrga pere lennumesilased. Lennumesilasteta jäänud tugevale perele (kuhu jäi ka 9-10 raami hauet), asetatakse peale magasin. Märgitud haudmehulga juures taastub lennumesilaste arv 5-7 päevaga ja pere hakkab usinasti magasinis tööle.

Tugeva pere asemele viidud nõrk pere saab endale tugeva pere lennumesilased, mis loob eeldused ka selle pere kiiremaks arenguks. Suure hulga lennumesilasi saanud perele tuleb peale asetada magasin, et ära kasutada nende potentsiaalset korjevõimet. Enne magasinini pealeasetamist tuleb ema kattepuuri alt vabastada. Kirjeldatud võtet kasutati Eesti taludes sülemlemise ärahoidmiseks juba enne II Maailmasõda ühe peamise sülemlemist ärahoidva võttena.

Enamlevinud arusaamade järgi pannakse lamavtarudes kärke juurde seni, kuni pesaruum saab täis s.o. 22-24 kärke. Kui pesaruum on kärke täis ja mesilastega asustatud, siis magasin kas pannakse peale või ei kasutata seda üldse. Tavaliselt pannakse magasinid tarudele alles juunis, peakorje saabudes. Kui aga tahetakse mesilaste töövõimet paremini ära kasutada tuleks magasinid peale asetada tunduvalt varem.

Magasinide varajase pealeasetamise vastu räägib asjaolu, et haudme hoogsa kasvatamise tõttu kipub ema minema magasinini munema, mis hiljem raskendab sealt mee kättesaamist. Selle vastu aitab meid teadmine, et mesilasema ei mune kärke, mille sügavus on üle 12,5 millimeetri. Seega tuleb magasinis kasutada kas laiema (kuni 30-35 mm) liistuga raame või vähemalt 15 mm laiusi raamivaheliiste.

Võib kasutada ka pesa ja magasinini vahel emaeraldusvõret. Paraku ei ole see moodus Eestis eriti laialt levinud. Põhjendatakse sellega, et emaeraldusvõre kasutamisel hõlvavad mesilased magasinini halvemini või ei taha sinna üldse minna. Et nimetatud probleeme vältida, pannakse sialgu peale magasin ilma emaeraldusvõreta ja kui mõne päeva pärast on mesilased magasinis juba tööle hakanud, eemaldatakse paariks minutiks kõik magasinini raamivaheliistud või muu pesakate. See on vajalik selleks, et kui ema oli juba jõudnud tulla magasinini, läheb ta valguse mõjul alla pesaraamidele, misjärel võime magasinini kõrvale tõsta asetada vahele emaeraldusvõre ja seejärel magasinini oma kohale tagasi asetada.

Üldiselt tuleks magasin sülemlemismeeleolu vältimiseks peale asetada võimalikult varakult, siis kui pere areng toimub veel tõusujoones ja haudmeala on suurenemas. (lamavtarus katavad mesilased siis 15-16 raami). Kui aga pere areng on juba peatunud, hakkavad mesilased emakuppe ehitama , on magasinini pealeasetamisega hilinetud ja bioloogilised võtted sülemlemismeeleolu tekkimist enam ei suuda takistada.

Kui pere juba ehitab sülemikuppe ja ema on nendes ka munenud aitavad ainult eespoolkirjeldatud võtted, sest emakuppe hävitamisega ei ole võimalik sülemlemist ära hoida. Teatud aja möödudes ehitab pere jälle uued emakupud ja sülemleb ikkagi. Sülemikuppude järjekindla hävitamisega me ainult pikendame pere sülemlemisootust ja jääme lõpuks ilma ka loodetud saagist.

Kui aga pesas on juba kaanetatud emakupud oleme kõigi võtete kasutamisega lootusetult hiljaks jäänud, sest vahetult enne sülemi väljalendu lõpetab ema munemise, muutub väikeseks kergeks ja kiiresti liikuvaks mistõttu teda pesast leida on üsna keerukas. Sellisel juhul, kui ema on märgistatud on see veel võimalik, kuid märgistamata ema puhul on sellisel juhul otstarbekam kasutada sülemipüüdjat, mis paigutatakse taru lennuava ette, või leppida paratamatusega ja katsuda sülem kinni püüda.